

УДК 341.241.2«1914/1946»

**ПЕРЕДУМОВИ ПРИЙНЯТТЯ ТА ЗМІСТ
ВЕСТМІНСТЕРСЬКОГО СТАТУТУ 1931 р.
УТВОРЕННЯ БРИТАНСЬКОЇ СПІВДРУЖНОСТІ НАЦІЙ**

А. Кольбенко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна*

Розглянуто передумови прийняття, зміст та наслідки прийняття Вестмінстерського статуту. Проаналізовано роботу імперських конференцій 1926 та 1930 років. Виявлено особливості внутрішньої та зовнішньої політики Великої Британії у 20–30 роки ХХ ст.

Ключові слова: Велика Британія, домініони, Вестмінстерський статут 1931 р., Британська співдружність націй.

Створення Британської співдружності націй було однією з важливих подій, які відбувалися у світі Першої світової війни.

Війна внесла значні зміни у відносини всередині Британського королівства. Саме в цей час почалися національно-визвольні повстання у багатьох англійських колоніях. Це стосувалося Південної Африки, Ірландії, Індії. Також загострювалися відносини з Канадою та Австралією. Велика кількість англійських володінь перебували на порозі проголошення національного суверенітету.

Складними були і соціально-економічні відносини. Адже Велика Британія втратила у війні 747,7 тис. вбитими та 1693 тис. пораненими [8, с. 11]. Промислове виробництво скоротилося на 20%. Зовнішній борг становив більше 1 млрд ф. ст.

Експорт англійських товарів різко скоротився за роки війни, а натомість надзвичайно збільшився імпорт. Якщо в 1914 р. в Англію було ввезено різних товарів на 696 млн ф. ст., то в 1918 р. – вже на 1316 млн ф. ст. [8, с. 7].

Найбільшу шкоду завдала Перша світова війна фінансам Англії, яка витратила 10 млрд ф. ст. Через це уряд за час війни збільшив податки у 6 разів. Та все ж за податкових надходжень вдавалося збирати менше третини воєнних видатків, а решта суми надходила від внутрішніх та зовнішніх позичок [3, с. 82].

Однак завершення війни мало і деякі позитивні наслідки для Великої Британії. Зокрема:

- вона приєднала до своїх багаточисленних колоній також колишні колонії Німеччини;
- територія Великої Британії практично не постраждала від війни;
- головні конкуренти Великої Британії, такі як Німеччина, Франція, Росія були зруйновані;
- розпалися Австро-Угорська, Російська та Османська імперії [5, с. 44–45].

Незважаючи на це, підсумки війни та подальша дезорієнтація Британської імперії значно позначилися на всьому комплексі взаємовідносин метрополії – домініони. Основним змістом відносин в цей час між метрополією та її домініонами став процес ліквідації залишків колоніальних відносин у конституційній галузі [6, с. 53]. Домініони намагалися надати відповідності їх юридичного статусу фактичному стану «другого рангу», тоді як Велика Британія продовжувала обстоювати формальне обмеження суверенітету домініонів, вбачаючи у цьому один із засобів збереження свого впливу.

З метою врегулювання відносин уряд Англії запланував спеціальні конференції. Зокрема, у липні 1926 р. прем'єр-міністр Великої Британії С. Болдуїн заявив про те, що конференція включатиме стислий огляд питань зовнішньої політики і оборони. Він також наголошував на необхідності розгляду питання щодо розвитку системи комунікації та консультацій між урядами імперії з питань, що становлять спільний інтерес. Однак ця заява не отримала загального схвального відгуку домініонів. Незважаючи на це, в жовтні-листопаді 1926 р. в Лондоні відбулася британська імперська конференція за участі делегації Англії та всіх її домініонів на чолі з прем'єр-міністрами (Канада – Макензі Кінг; Австралія – А. Брюс; Нова Зеландія – Котс; Південно-Африканських Союз – Д. Герцог; Ірландська вільна держава – Конгрев; Ньюфаундленд – Монро; Індія – Магараджа Бурванський).

Англійську делегацію, до складу якої увійшли Остінг Чемберлен, Бальфур, В. Черчілль та Емері, очолив прем'єр-міністр С. Болдуїн.

Прем'єр-міністр Південно-Африканського Союзу Д. Герцог наполягав на визнанні домініонів незалежними державами. На перших порах його також підтримав представник Ірландії Конгрев [1, с. 167].

Однак, як було з'ясовано згодом, домініони не були зацікавлені у виході з Британської імперії. Тому під час обговорення були визначені такі домовленості:

– якщо пережитки форм нерівності та субординації й можуть існувати у відносинах вищеперелічених держав щодо питань законодавчої, виконавчої чи іншої влади, то така нерівність є прийнятною лише за умови добровільної згоди держав, яких це стосується безпосередньо;

– бажано задекларувати й визнати конституційні відносини між Великою Британією та домініонами і застосувати всі необхідні заходи для того, щоб довести до відома власних країн та всього світу рівний статус об'єднаних держав та їх відносин.

На конференції 1926 р. був створений комітет з питань перегляду конституційного характеру внутрішньо імперських відносин під головуванням лорда Бальфура, який розробив власний проект, акцентуючи основну увагу на питанні єдності імперії [9, с. 450].

Резолюція конференції 1926 р., яку було прийнято, стала компромісом. У ній ще не йшлося про повний суверенітет домініонів, а лише обмежувалися визначенням «автономні одиниці». Також тут абсолютно не висвітлювали питання про право виходу з Британської імперії та не стверджувалась незалежність домініонів поза імперією. Резолюція пропонувала розглянути повноваження генерал-губернаторів у домініонах як особливих представників корони. За резолюцією генерал-губернатори зайняли такі самі позиції по відношенню до урядів домініонів, які мав король Англії по відношенню до її уряду.

Значною перемогою домініонів на конференції стало прийняття рішення про втрату Великою Британією формального права видавати закони щодо них, окрім випадків, коли уряди домініонів дали згоду на їх видання [4, с. 25].

Врешті, після Імперської конференції 1926 р., були визначені три головні принципи організації Співдружності Націй:

- 1) генерал-губернатор домініону має поважати Британську корону і британський уряд;
- 2) Велика Британія і домініони не повинні брати на себе зобов'язання, які б суперечили політиці одне одного;
- 3) Британський монарх має право підтримувати договори та угоди від імені домініону лише у випадку, коли домініон їх повністю приймає.

У жовтні 1929 р. була скликана наступна імперська конференція на якій:

– було скасовано право корони забороняти закони, прийняті парламентом домінанту;

– домініонам було надано право екстериторіального законодавства та ін.

Через рік 1 жовтня 1930 р. у Лондоні знову було зібрано чергову конференцію, присвячену питанням вирішення економічної кризи. На цій конференції уряду Великої Британії не вдалося переконати уряди домініонів прийняти пропозиції щодо спільної економічної політики. Домініони потребували суттєвих поступок.

Імперська конференція 1930 р. повністю підтвердила наміри домініонів щодо формального проголошення незалежності. У резолюціях цієї конференції був підтверджений і юридично визначений порядок призначення генерал-губернаторів та їх конституційний статус [4, с. 35].

Усі вищезазначені конференції дали змогу підготувати та прийняти 11 грудня 1931 р. Вестмінстерський статут [2, с. 201]. Тому у його преамбулі було чітко зафіксовано, що основу цього списку склали декларації та резолюції імперських конференцій 1926 та 1930 рр. Статут став підсумком тривалої боротьби британських домініонів на чолі з Канадою за свою політичну незалежність від Англії.

Статут визначив, що «корона є символом вільного об'єднання Британської Співдружності Націй», які об'єднуються спільною відданістю короні. Відтепер усі питання законодавчого характеру стосовно зміни королівських титулів, спадкування престолу чи королівського звання потребували згоди парламенту Англії та парламентів усіх домініонів.

Виходячи із конституційного статусу домініонів, співдружність можна визначити як економічний та політичний союз держав другого рангу, що утворилися з переселенських колоній та заселялися вихідцями переважно з Англії, союз, утворений для спільної конкурентної боротьби за джерела сировини, ринки збуту, спільного придушення, пригнічення та експлуатації народів колоніальних та залежних країн Британської імперії.

Компроміс, що був досягнутий між буржуазією Англії та домініонів і закріплений Вестмінстерським статутом, змінив співвідношення сил у межах Британської імперії. На його основі 1931 р. англійський парламент ухвалив закон, який скасував обов'язковість застосування англійських законів у домініонах, а також прийняття законодавчих актів домініонів парламентом у Лондоні.

Так, прийнятий у 1931 р. британським парламентом Вестмінстерський статут юридично затвердив рівноправність шести самоврядних домініонів (Австралії, Нової Зеландії, Південно-Африканського союзу, Канади, Ньюфаундленду та Ірландії) у їх відносинах з Великою Британією. Усі ці країни, що утворили разом із метрополією Британську співдружність націй, визнавали британського монарха не лише головою співдружності, але і головою відповідної держави-домініону. Завдяки виваженій та компромісній політиці Велика Британія змогла не лише зберегти домініони у складі імперії, але й об'єднати їх у нове утворення, що формувалося на більш демократичних засадах і принципах. З прийняттям Вестмінстерського статуту 1931 р. розпочався новий етап трансформації Британської імперії в Співдружність націй, перехід внутрішньо імперських відносин на новий якісний рівень, що символізував зростання ролі домініонів у імперії та прагнення урядів домініонів до рівноправності з урядом метрополії.

Прийняття Вестмінстерського статуту 1931 р. заклало основу розвитку нових взаємин, які дещо сповільнили повний розпад Британської імперії. Адже, для

збереження свого впливу на домініони Велика Британія задовольнила їх вимоги щодо розширення політичних прав у галузі внутрішньої і зовнішньої політики. До них можна зачислити канадські вимоги щодо перегляду конституції 1867 р., південноафриканські вимоги проголошення «рівного статусу» з Великою Британією і визначення права домініонів на відділення від імперії, ірландські вимоги скасування апеляцій домініонів у судовий комітет Таємної Ради Великої Британії.

Після Другої світової війни унаслідок активізації національно-визвольного руху статус домініона одержали деякі англійські колонії. Зокрема, у березні 1946 р. уряд Англії визнав право Індії на незалежність. Вона перестала бути колонією. Незалежність і статус домініона також отримав Цейлон. У 1948 р. була проголошена незалежність Ірландської Республіки [7, с. 294].

Так прийняття Вестмінстерського статуту 1931 р. тільки дещо розтягнуло в часі крах Британської імперії, але не вирішило усіх суперечностей, котрі мали місце у відносинах між Англією, її домініонами та іншими залежними територіями. Тому процес перегляду їх статусних положень триває сьогодні.

Список використаної літератури

1. *Александров В. В.* Новейшая история стран Европы и Америки (1918–1945 гг.) / В. В. Александров. – М. : Высшая школа, 1986.
2. *Всемирная история* : в 10 т. – Т. 9. – М. : Соцэргиз, 1962.
3. *История новейшего времени стран Европы и Америки (1918–1945 гг.)* ; под ред. Е. Ф. Языкова. – М. : Высшая школа, 1989.
4. *Конституции буржуазных стран* : в 4 т. – Т. 4. – М. : Соцэргиз, 1936.
5. *Сенченко И. А.* Государство и право, история и культура Великобритании и США : конспект лекций / И. А. Сенченко. – М. : Пригор. издат., 2005.
6. *Палл Р. Д.* Кризис Британии и Британской империи / Р. Д. Палл. – М. : Изд. иностр. литературы, 1959.
7. *Прудников М. Н.* История государства, права и судопроизводства зарубежных стран / М. Н. Прудников. – М. : Юнити, 2007.
8. *Трухановский З. М.* Новейшая история Англии / З. М. Трухановский. – М. : Соцэргиз, 1958.
9. *Черниловский З. М.* Всеобщая история государства и права / З. М. Черниловский. – М. : Высшая школа, 1983.

ПРЕДПОСЫЛКИ ПРИНЯТИЯ И СОДЕРЖАНИЕ ВЕСТМИНСТЕРСКОГО УСТАВА 1931 г. ОБРАЗОВАНИЕ БРИТАНСКОГО СОДРУЖЕСТВА НАЦИЙ

А. Кольбенко

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина*

Рассмотрено предпосылки принятия, содержание и следствие принятия Вестминстерского устава. Проанализировано работу имперских конференций 1926 и 1930 годов. Выявлено особенности внутренней и внешней политики Великой Британии в 20–30 годах XX века.

Ключевые слова: Великая Британия, доминионы, Вестминстерский устав 1931 г., Британское содружество наций.

**PREREQUISITES OF ADOPTION AND CONTENT
OF WESTMINSTER STATUTE OF 1931: ESTABLISHMENT
OF BRITISH COMMONWEALTH OF NATIONS**

A. Kolbenko

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

The prerequisites of adoption, content and consequences of Westminster Statute adoption are regarded. The agendas and work of the Imperial Conferences of 1926 and 1930 are analyzed. The peculiarities of domestic and foreign policy of Great Britain in the 20-30 s of the XX th century are revealed.

Key words: Great Britain, dominions, Westminster Statute of 1931, British Commonwealth of Nations.

*Стаття: надійшла до редакції 14.03.2013
прийнята до друку 29.04.2013*